

УДК 159.91:371.264

© В. А. Вербенко, 2009.

ПСИХОЛОГІЯ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ В УМОВАХ БЕЗПЕРЕРВНОЇ БАГАТОРІВНЕВОЇ ОСВІТИ

В. А. Вербенко

Кафедра психіатрії, наркології, психотерапії, з курсом загальної та медичної психології (зав. – проф. В. А. Вербенко) Кримського державного медичного університету ім. С.І. Георгієвського, м. Сімферополь.

PSYCHOLOGY OF PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF FUTURE DOCTORS IN THE CONDITIONS OF CONTINUOUS MULTILEVEL EDUCATION

V. A. Verbenko

SUMMARY

The problems of professional development of future doctors are discussed in the article: possible directions and stages of professional development; mechanisms, terms and signs of development of personality; possibilities of social determination and prognostication of becoming subject of professional activity.

ПСИХОЛОГИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ БУДУЩИХ ВРАЧЕЙ В УСЛОВИЯХ НЕПРЕРЫВНОГО МНОГОУРОВНЕВОГО ОБРАЗОВАНИЯ

В. А. Вербенко

РЕЗЮМЕ

В статье обсуждены проблемы профессионального развития будущих врачей: возможные направления и этапы профессионального развития; механизмы, условия и признаки развития личности; возможности социальной детерминации и прогнозирования процессов становления субъекта профессиональной деятельности.

Ключові слова: психологія професійного розвитку, майбутні лікарі.

Вищою і кінцевою метою любого профільного навчання є формування суб'єкта продуктивної професійної діяльності. У психологічному аспекті суб'єкт характеризується складною системно-психічною організацією, функціональними атрибутами якої є: переважання в індивідуальній поведінці перетворюючих дій; відповідальність; здібність до вчинку або об'єктивування досконалого особового вибору. Загальноновизнаним є положення про те, що розвиток суб'єкта і його властивостей – є багаторічний і багатоступінний процес, що протікає нерівномірно і циклічно організовано в часі. Формування суб'єкта праці починається задовго до початку професійної діяльності, і традиційний час професійного старту у вигляді початкового професійного самовизначення відносять до підліткового віку або ранньої юності (стадія оптації). Змістовна і феноменологічна неоднозначність становлення суб'єктних властивостей багато в чому обумовлена співіснуванням різних «платформ» розвитку, визначуваних на відповідних рівнях регуляції індивідуальної діяльності. Це – рівні психофізіологічного дозрівання, психологічного розвитку і соціально-психологічної адаптації.

Результати наших власних досліджень (психологічного статусу і професійної самоідентичності студентів різних спеціальностей і курсів) дозволяють стверджувати, що кожен з цих рівнів може функціонувати в автономному режимі, ігноруючи існування іншої площини (ситуація, аналогічна відомій метафорі «лебідь, рак і щука»). Феноменологічно це виявляється у вигляді різного роду труднощів в про-

фесійному самовизначенні і/або професійній самоідентифікації. Віковий діапазон прояву цих феноменів достатньо широкий – від 16 до 27-29 років. Таким чином, постановка психологічної проблеми професійного розвитку майбутніх лікарів в умовах безперервної багаторівневої освіти припускає пошук відповідей на ряд питань, таких як:

- можливі напрями і етапи професійного розвитку;
- механізми, умови і феноменальні ознаки розвитку суб'єкта;
- можливості соціальної детермінації (управління) і прогнозування процесів становлення суб'єкта професійної діяльності.

Теоретично в структурі суб'єктних властивостей можна виділити три блоки – повноцінне орієнтування, спрямованість особистості і операційна оснащеність. Орієнтування, як реалізація однієї з основних функцій психіки, можливе в двох варіантах: пізнавальна орієнтація в предметах і явищах навколишнього світу (в т.ч. і соціального миру) і світоглядна орієнтація в контекстах соціальної і індивідуальної організації (в т.ч. і організації миру професій). Очевидно, що повноцінне орієнтування припускає існування обох варіантів. Спрямованість особистості (в т.ч. і професійна) виявляється як соціальна презентація індивідуальних потреб, інтересів, сенсів, цінностей. Слід зазначити, що в онтогенезі презентація цих властивостей самому індивідууму відбувається достатньо пізно і визначається нами як процес самоідентифікації (або самопознання). Під операційною оснаще-

ністю розуміється оволодіння індивідом суспільно виробленими способами дій. Діапазон подібних дій може бути достатнє широким – від елементарних учбових дій (правопис, арифметичні дії, читання і тому подібне) до спеціалізованих складних дій, кожне з яких окремо може входити в структуру певної професійної діяльності (діагностика хвороби, водіння автомобіля, приготування їжі, художньо-оформлювальні дії і тому подібне).

Перераховані структурні властивості суб'єкта є необхідними умовами учбової успішності і одночасно їх прояви як ознаки суб'єкта «зрушені» до кінця навчання. Таким чином, складається парадоксальна ситуація: нормальний професійний розвиток не може бути реалізовано без результатів цього розвитку. Визнання цього парадоксу дозволяє пояснити такі феномени вищої освіти, як «кризу третього курсу» (втрата професійної самоідентичності), популярність серед населення короткострокових форм навчання і тому подібне. Важливо відзначити, що сформовані в процесі навчання професійно важливі якості спочатку виступають як привласнені норми діяльності (і в цьому значенні це є інтерізованим зовнішніми зразками) і лише згодом стають суб'єктивним надбанням індивіда (як екстерізованих властивостей індивідуальної діяльності).

Система безперервної багаторівневої освіти штучно «дробить» процес професійного становлення і розвитку на ряд етапів. Цей факт має як позитивний ресурс для професійного розвитку, так і негатив-

ний аспект. Позитивним є просторово-часове зближення поточних завдань навчання з його кінцевою метою (на даному етапі або рівні), що суб'єктивно переживається як особова свідомість учбових дій і характеризує наявність їх суб'єкта. Механізмом негативного аспекту виступає відомий феномен «за деревами лісу не видно» – множинність цілей різних рівнів навчання знижує розрізнюваність кінцевої мети профільної освіти. В результаті рівень особової свідомості здобуваної освіти, в контексті всієї життєдіяльності у студентів стає вищим.

Таким чином, обговорення проблем розвитку профільного навчання майбутніх лікарів в заявленому контексті – становлення суб'єкта професійної діяльності, – дозволяє не тільки виявити їх психологічні аспекти, але і позначити напрями їх розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Психология в текстах: Хрестоматия: Учебное пособие для студентов медицинских вузов/под ред. Е.В. Осминой. - Ижевск, 2003. - 300с.
2. Лакостина Н.Д. Медицинская психология- 4 изд. М.: Медицина.2004. 302с.
3. Леонтьев А.Н. Лекции по общей психологии. – М.:Смысл, 2000. – С.78-81.
4. К.Рождерс. Взгляд на психотерапию. Становление человека.-М.Прогресс, 1994.-С.234-247.
5. Петухов В.В. Понятие личности/Общая психология. Сборник текстов. Выпуск 2 «Субъект деятельности». – М.:1998. - С.269-277.